

Miljö- och byggnadsförvaltningen

Information om hur du uppfyller

miljöbalken i förskola, skola och fritidshem

För dig som arbetar med, driver eller vill
starta förskola, skola eller fritidshem

2017-01-09

Innehållsförteckning

Miljöbalkens hänsynsregler gäller alla	3
1§ Beviskrav	3
2§ Krav på kunskaper	3
3§ Försiktighetsprincipen	4
4§ Produktvalsprincipen	4
5§ Hushållnings- och kretsloppsprincipen	4
6§ Val av plats	4
7§ Rimlighetsavvägning	4
Anmälningsplikt enligt miljöbalken	4
Miljösanktionsavgift om anmälan saknas.....	5
Avgifter för anmälan och tillsyn.....	5
Egenkontroll – ett krav och ett kvalitetsverktyg	6
Ansvar.....	6
Risker	6
Rutiner	6
Egenkontroll är ett kvalitetsverktyg!	7
Inom- och utomhusmiljö	8
Toaletter	8
Ventilation.....	8
Temperatur	9
Fukt.....	10
Varmvatten	10
Dagsljus.....	10
Ljud och akustik.....	11
Radon.....	12
Allergi	12
Smittskydd och hygien.....	12
Städning	13
Kemikaliehantering.....	14
Lekytta utomhus	15
Rökning.....	16
Markföroreningar.....	16
Magnetfält.....	16
Närhet till djur	16
Störningar från barnomsorgslokal.....	16
Nattöppen förskola	16
Trafikbuller och luftföroreningar	17
Avfall	18
Livsmedelsverksamhet.....	19
Checklista för egenkontroll	20
Kunskap	20
Ansvar.....	20
Dokumentation	20
Riskbedömning	20
Exempel på rutiner:.....	21
Mer information.....	22
Kontakta oss gärna!.....	23

2017-01-09

Miljö- och byggnadsförvaltningen ansvarar för tillsyn enligt miljöbalken i Luleå kommun.

Du som driver en förskola, skola eller ett fritidshem har ansvaret för att verksamheten inte orsakar olägenheter för människors hälsa eller skada på miljön. Detta finns beskrivet i miljöbalken och dess följdlagstiftning. Som ansvarig för verksamheten måste du ha de kunskaper som krävs för att uppfylla bestämmelserna i miljöbalken. Syftet med miljöbalken är att främja en hållbar utveckling så att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö.

I den här skriften har vi samlat det viktigaste om hur miljöbalken och dess följdlagstiftning styr verksamhetens utformning. Det handlar om vad lagen säger om anmälningsplikt, miljö- och byggnadsförvaltningens tillsyn samt vikten av kunskap och bra rutiner. Längst bak finns en del exempel på rutiner samt hänvisning till var du kan hitta mer information. Kontakta gärna oss på miljö- och byggnadsförvaltningen om du har frågor eller om något känns osäkert.

Miljöbalkens hänsynsregler gäller alla

I miljöbalkens andra kapitel finns grundläggande hänsynsregler. Dessa gäller alla och styr all verksamhet. För anmälningspliktiga verksamheter som förskola, skola och fritidshem gäller dessutom preciserade krav på egenkontroll. Fastighetsägaren som hyr ut lokalen ansvarar för sin del. Du som är verksamhetsutövare delar alltså på ansvaret med fastighetsägaren när det gäller lokaler för undervisning och barnomsorg. Det är därför viktigt med en tydlig ansvarsfördelning mellan verksamhet och fastighetsägare.

1 § Beviskrav

Det är verksamhetsutövaren som ska visa att verksamheten uppfyller hänsynsreglerna och att den inte orsakar skada på människors hälsa eller miljön (2 kap 1 § och 26 kap 19-22 §§ miljöbalken).

2 § Krav på kunskaper

Alla som bedriver en verksamhet, planerar att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd ska kontinuerligt skaffa sig tillräcklig kunskap för att skydda människors hälsa och miljön mot skada eller negativ påverkan. Verksamhetsutövaren ska ha aktuell kunskap om sin egen verksamhet och om de regler som gäller för verksamheten (2 kap 2 § miljöbalken).

2017-01-09

3 § Försiktighetsprincipen

Alla som bedriver en verksamhet, planerar att göra det eller vidta en åtgärd, ska utföra de skyddsåtgärder och vidta de begränsningar som behövs för att förebygga, hindra eller motverka att verksamheten orsakar något som påverkar människors hälsa eller miljön negativt (2 kap 3 § miljöbalken).

4 § Produktvalsprincipen

En strävan är att alltid använda det minst farliga. Om det finns kemikalier som är mindre skadliga än de som används idag ska de användas istället. Förutom kemikalier och blandningar så som städkemikalier gäller regeln även varor som är behandlade med kemiska produkter, exempelvis flamskyddsmedel (2 kap 4 § miljöbalken).

5 § Hushållnings- och kretsloppsprincipen

Alla som bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd ska hushålla med råvaror och energi. Möjligheterna till återanvändning och återvinning ska användas (2 kap 5 § miljöbalken).

6 § Val av plats

Platsen där verksamheten bedrivs ska vara lämplig. En sådan plats ska vara vald så att ändamålet kan uppnås med minsta ingrepp, och så liten risk för negativ påverkan som möjligt, på människors hälsa och miljön (2 kap 6 § miljöbalken).

7 § Rimlighetsavvägning

Krav på hänsyn enligt hänsynsreglerna gäller inte om det kan anses vara orimligt att uppfylla dem (2 kap 7 § miljöbalken).

Anmälningsplikt enligt miljöbalken

Den som avser att driva förskola, öppen förskola, skola, fritidshem med mera måste göra en anmälan enligt miljöbalken innan verksamheten påbörjas (38 § i förordning 1998:899). Anmälan som ska vara skriftlig görs till miljö- och byggnadsförvaltningen.

En anmälan ska göras vid nyetablering eller när verksamheten ändras så pass mycket att det kan vara av betydelse för människors hälsa och miljön. Anmälningsplikt gäller till exempel om en skola eller förskola utökar med nya lokaler. Om en skola påbörjar förskole- eller fritidsverksamhet i sina lokaler är detta också anmälningspliktigt eftersom det är en annan typ av verksamhet. En utökning av antalet barn eller elever i befintliga lokaler är dock inte anmälningspliktigt.

2017-01-09

Syftet med anmälan är att miljö- och byggnadsförvaltningen ska få möjlighet att i förväg ta ställning till om den anmälda verksamheten och dess lokaler kan godtas ur miljö- och hälsosynpunkt. Vi får också en möjlighet att ge råd, begära förändringar eller förbjuda att verksamheten startar.

Anmälan ska göras senast sex veckor innan verksamheten avser att starta. Felaktiga lösningar kan vara problematiska och kostsamma för verksamhetsutövaren att åtgärda i efterhand. Ju tidigare verksamhetsutövaren tar kontakt med miljö- och byggnadsförvaltningen desto bättre blir förutsättningarna för att lokaler och utrustning utformas på ett bra sätt ur miljö- och hälsosynpunkt och onödiga kostnader och tidsförluster kan därmed undvikas.

Information samt anmälningsblanketter finns att hämta på www.lulea.se/anmalan38

Det kan krävas annan anmälan eller tillstånd också

Tänk på att om du exempelvis tänker tillaga/servera mat i lokalen så krävs en registrering för det. Det kan även krävas ett bygglov för t.ex. utvändiga ändringar och ändrad användning eller en anmälan för invändiga ändringar som berör brandskyddet, ventilation, anläggning för vattenförsörjning (fettavskiljare), bergvärme etc.

Det går bra att kontakta miljö- och byggnadsförvaltningen på telefon 0920-45 66 00, måndag-fredag kl. 9-16 alternativt via e-post miljobyggnadsforvaltningen@lulea.se om du har frågor.

Miljösanktionsavgift om anmälan saknas

Om anmälan kommer in för sent eller uteblir måste en miljösanktionsavgift påföras verksamheten på grund av att kraven enligt miljöbalken inte uppfyllts. Beloppet är fastställt i förordningen om miljösanktionsavgifter (2012:259). Avgiften beslutas av miljö- och byggnadsförvaltningen och tillfaller staten.

Avgifter för anmälan och tillsyn

Tillsynsmyndigheten har rätt att ta ut en avgift för tillsynen. För handläggning av anmälningsärenden tas en anmälningsavgift ut. Förskolor och skolor betalar även en fast årlig tillsynsavgift. Avgifterna tas ut enligt en av kommunfullmäktige antagen taxa.

2017-01-09

Egenkontroll – ett krav och ett kvalitetsverktyg

Eftersom lokaler för förskola, skola och fritidshem är anmälningspliktiga gäller också förordningen om verksamhetsutövers egenkontroll (1998:901). Du som driver verksamheten har ansvaret för att lagstiftningens och myndighetens krav följs genom egenkontroll. En fungerande egenkontroll ska redovisa hur du säkerställer att lokalerna är bra och att verksamheten tar hänsyn till både hälsa och miljö.

Ansvar

Ansvarsfördelningen för frågor i verksamheten som omfattas av miljöbalken ska vara dokumenterad. Åtgärder försenas ofta på grund av oklarheter i ansvarsfördelningen.

Här är några viktiga frågor:

- Är ansvaret för egenkontroll fördelat mellan dig som verksamhetsutövare och fastighetsägaren?
- Vem har det organisatoriska ansvaret för de frågor som gäller för din verksamhet enligt miljöbalken? Är detta dokumenterat?
- Har du kännedom om de lagar och förordningar som gäller för din verksamhet?
- Vem ansvarar för uppdatering av egenkontrollen, till exempel rutiner, ansvarsfördelning och kontaktuppgifter?

Risker

Oberoende av om ansvaret för kontroller, utredningar eller åtgärder ligger på fastighetsägaren, eller någon annan, måste den som ansvarar för verksamheten ha kunskap om vilka risker som verksamheten innebär. Det betyder att du som är verksamhetsutövare löpande ska undersöka och bedöma riskerna med verksamheten utifrån miljö- och hälsosynpunkt.

Resultatet från riskbedömningen ska vara dokumenterat. Exempel på riskfaktorer, förknippade med lokaler för barnomsorg och skola, som kan påverka hälsan och miljön negativt är fukt, mögel, radon, brister i ventilationen, avfalls- och kemikaliehantering, otillräcklig städning, buller samt golv- och lufttemperatur eller bristande hygien.

Rutiner

För att minska miljö- och hälsoriskerna måste det finnas rutiner för kontinuerlig kontroll av lokalerna. Det är även viktigt att rutinerna är dokumenterade för att de ska kunna följas av alla. En väl genomtänkt dokumentation underlättar bedömning och uppföljning av de risker som

2017-01-09

verksamheten medför. Ett bra sätt att fortlöpande kontrollera sina lokaler och sin verksamhet är att utforma en checklista som prickas av vid exempelvis återkommande skyddsronder.

Verksamheten kan till exempel behöva rutiner för:

- Underhåll av lokaler, inredning och annan utrustning.
- Hantering av klagomål.
- Städning, där det framgår vad som ska städas, hur, när och av vem städningen ska utföras.
- Hygien- och smittskydd.
- Tillbud, till exempel allergireaktioner.
- Hantering av avfall och kemikalier.
- Kontroll av ventilationen.

Egenkontroll är ett kvalitetsverktyg!

Tänk på att en dokumenterad egenkontroll även fungerar som ett kvalitetsverktyg. En fungerande verksamhet i välskötta lokaler är en lönsam investering. Exempelvis leder eftersatt underhåll av lokalen ofta till krångliga och kostsamma reparationer. Med en fungerande egenkontroll upptäcker ni brister och fel i verksamheten innan de orsakar olägenhet eller skada. Exempel leder goda hygienrutiner till att sjukfrånvaron minskar bland barn och personal vilket leder till vinster för verksamheten i längden.

Miljöbalken reglerar inte frågor om arbetsmiljö, men det finns stora likheter mellan arbetsmiljölagstiftningens krav på systematiskt arbetsmiljöarbete och miljöbalkens krav på egenkontroll. Dessa kontroller kan med fördel samordnas. Även livsmedelslagstiftningen innehåller krav på egenkontroll med grundförutsättningar för säker livsmedelshantering.

2017-01-09

Inom- och utomhusmiljö

Du som driver verksamheten ansvarar för att barnen/eleverna har tillgång till en god inom- och utomhusmiljö.

Toaletter

Det ska finnas tillräckligt med toaletter. Om brist på toaletter innebär att barnen/eleverna får gå och hålla sig utgör det en olägenhet för människors hälsa enligt miljöbalken. I förskolor bör det finnas minst en toalett för varje påbörjat 10-tal barn och i skolor minst en toalett för varje påbörjat 15-tal elever. Både på förskolor och skolor bör det dessutom finnas en separat personaltoalett. Toaletter bör städas minst en gång per dag. Är belastningen hög bör städning utföras flera gånger dagligen. Toaletterna bör vara så rena att inte barnen/eleverna undviker att använda dem.

Ventilation

Luften i en lokal förorenas kontinuerligt av människor, byggmaterial, inredning med mera. Dålig ventilation kan ge upphov till bland annat allergiska besvär, huvudvärk, trötthet, klåda och irritationer i ögon och luftvägar. För att minska risken för hälsobesvär ska ventilationen vara anpassad för befintlig verksamhet och regelbundet skötas om. Ventilationens luftflöden ska vara anpassade efter hur många personer som vistas i byggnaden, men även till hur många personer som vistas i varje rum.

Ventilationen bör ha fläktstyrd till- och frånluft med ett uteluftsflöde på minst 7 l/s per person samt ett tillägg på minst 0,35 l/s per kvadratmeter golvyta. Högre flöden kan behövas i t ex gymnastiksalarna eller rörelsehallar. I ventilationsfilter fastnar stora mängder pollen, mögelsporer och andra partiklar från utomhusluften. För att undvika att filtren läcker pollen och mögelsporer till inomhusluften kan det vara lämpligt att dessa byts två gånger per år. Filtren byts lämpligen på sommaren efter pollensäsong och på vintern efter höstens höga halter av mögelsporer i luften.

Kontrollera ventilationen

Fastighetsägaren är skyldig att regelbundet kontrollera fastighetens ventilationssystem med hjälp av en behörig besiktningsman. Det kallas för obligatorisk ventilationskontroll (OVK). För skolor och förskolor ska ventilationssystemet kontrolleras var tredje år. Tänk på att en godkänd kontroll inte är en garanti för en god luftkvalitet eller att ventilationens luftflöden är anpassade efter det antal personer som normalt vistas i lokalen. Fastighetsägaren kan lämna uppgifter på hur många personer lokalens ventilation är dimensionerad för. Ett enkelt sätt att kontrollera ventilationens funktion är att mäta koldioxidhalten. Om koldioxidhalten överstiger 1000 ppm i ett rum vid normalanvändning kan detta vara en indikation på att ventilationen inte är tillräcklig. Finns det misstankar om att ventilationen inte fungerar tillfredsställande, eller att luftflödena inte är

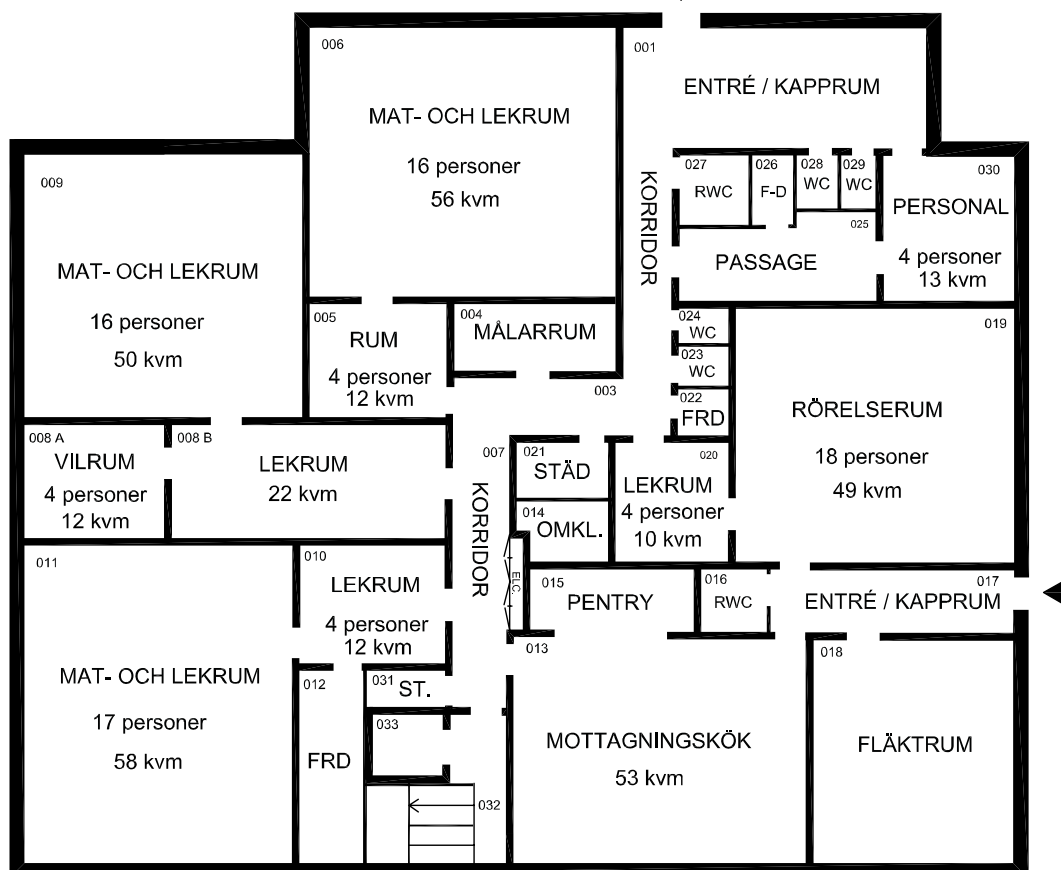

2017-01-09

anpassade till antalet personer som vistas i lokalen, bör du se till att undersökningar och eventuella åtgärder vidtas.

Vädra effektivt

Före och efter större samlingar är det viktigt att vädra ut lokalen eller rummet. Vädringen bör ske kort och effektivt, maximalt i cirka fem minuter, genom korsdrag med flera fönster öppna samtidigt. Undvik dock vädring under pollensäsongen om pollenallergiker vistas i lokalerna.

Underlag för beräkning av personbelastning m.a.p ventilationsflöden:
(7 l/s per person + 0,35 l/s per m²)
se Folkhälsomyndighetens allmänna råd om ventilation (FoHMFS 2014:18)

Exempel på hur en personbelastningsritning kan se ut. Av den framgår hur många personer som kan vistas i de olika rummen utifrån ventilationskapacitet. Det är viktigt att verksamheten har kännedom om detta eftersom ventilationskapaciteten begränsar hur många personer som kan vistas samtidigt i de olika rummen. Av bilden framgår det också tydligt rummets användningsområde. Informationen i den röda rutan bör också vara med i en personbelastningsritning. Där framgår hur mycket tilluft det ska finnas för varje person samt hur mycket tilluft det ska finnas per kvadratmeter.

Temperatur

Lufttemperaturen är en viktig faktor för ett bra inomhusklimat. Den bör vara mellan 20 och 23°C.* Barn leker ofta på golvet och därför bör golvtemperaturen inte understiga 20°C. Skillnad i temperaturen vid 0,1 respektive 1,1 meter över golvet bör vara mindre än 3°C. Det kan behövas avskärmning av solinstrålning för att lufttemperaturen inte ska bli för hög. Utvändigt

2017-01-09

solavskärmning i form av t ex markiser ger betydligt bättre skydd än t ex persienner. Persienner försämrar även dagsljusstillgången vilken är viktig för vårt välbefinnande. För att minska risken för problem med drag bör luftens medelhastighet inte överstiga 0.15 m/s. Tänk på att inte placera t ex sovplatser i vilrum eller bänkar i klassrummen direkt intill tilluftsdon.

** Tänk på att en grads ökning av inomhustemperaturen medför cirka 5 procent högre energiförbrukning och därmed ökade kostnader samt i förlängningen ökade utsläpp av växthusgaser.*

Fukt

Det finns en stark koppling mellan fuktskador i byggnader och hälsoproblem. Fukt kan orsaka tillväxt av mögel och bakterier som avger kemiska ämnen. Kemiska ämnen kan också frigöras från material, vilket i sin tur kan ge upphov till hälsoproblem. Tecken som påvisar fuktskada kan vara missfärgning, avvikande lukt och bubblor i matta. Misstanke om fuktskada ska alltid utredas. Kontrollera att det inte finns fuktskador innan en ny lokal tas i bruk. En gammal fuktskada som är felaktigt åtgärdad kan också orsaka hälsoproblem. Fuktskadat material bör så gott som alltid bytas ut.

Varmvatten

För att minimera risken för tillväxt av bakterier, som legionellabakterier, ska temperaturen på varmvattnet i kranar och ledningar ha rätt temperatur och ledningarna ska vara utformade på korrekt sätt. Vattnet i varmvattenberedare, om sådan används, ska ständigt hålla en temperatur på minst 60°C. Varmvattnet i ledningarna ska vara minst 50°C. Där det finns risk för skällning (kranar där små barn själva använder varmvattnet) får reglering av varmvattnet till lägre temperatur ske först vid blandare. Regleringen ska vara fackmannamässigt utförd. Kontakta fastighetsägaren om du är osäker. Se även Boverkets byggregler. Glöm inte att genomföra regelbunden spolning av samtliga tappställen och att göra temperaturkontroller som en del av egenkontrollen.

Dagsljus

Rum med bra dagsljusinsläpp som även är försett med markis utvändigt.

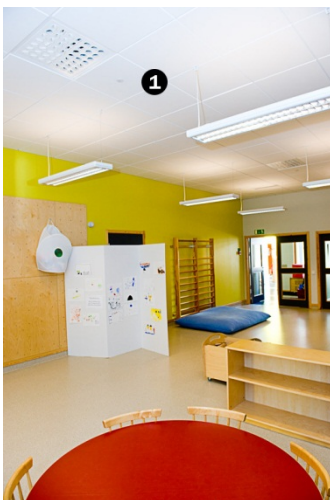

2017-01-09

Rum där barn vistas mer än tillfälligt, till exempel lekrum, matrum och klassrum, ska ha god tillgång till direkt dagsljus. Fönsterytan bör vara minst 10 procent av golvytan. Barnen bör även ha möjlighet till utblick. Det innebär att källarlokalerna i allmänhet är olämpliga för barnomsorg och undervisning.

Tänk på att använda energieffektiv belysning! Använd gärna LED-lampor (ljusdiodlampor) i prydnadsbelysning som är åtkomliga för barn. Dessa lampor är hållbara och ger inga utsläpp av det giftiga ämnet kvicksilver (Hg) om de går sönder.

Ljud och akustik

Akustikundertak (1) som dämpar bullret i lokalerna (efterklangstiden/eko).

Lek på mjukt underlag (ex. matta) dämpar buller när barnen leker. Dock viktigt att det finns bra städrutiner för textilierna.

Kontinuerliga ljudnivåer från installationer – exempelvis ventilation – ska inte överstiga 30 dBA i lokalen. Dessutom finns det riktvärden för lågfrekvent buller som anges per tersband (Hz)

Tersband (Hz)	Ljudtrycksnivå (dB)
31,5	56
40	49
50	43
63	42
80	40
100	38
125	36
160	34
200	32

För att det ska gå att uppfatta tal samt för att minska risken för höga ljudnivåer är det viktigt att efterklangstiden i lokalerna är kort. Efterklangstiden definieras som den tid det tar för ljudtrycksnivån i ett rum att sjunka 60 dB sedan ljudkällan stängts av. Efterklangstiden (ekot) är

2017-01-09

beroende av rummets volym och hur stor ljudabsorptionen är i rummet. Ju större den ljudabsorberande ytan är desto kortare efterklangtid. Ljudabsorbenter på tak och väggar, dämpande golv och bord samt möbeltassar under stols- och bordsben är några exempel på åtgärder.

Radon

Radongashalten ska alltid kontrolleras i lokaler för skola och barnomsorg. Radongashalten får inte överstiga 200 becquerel per kubikmeter (Bq/m³) inomhusluft. En väl injusterad ventilation har stor betydelse för att sänka radongashalten i inomhusluften. Radongashalten bör kontrolleras minst var 10:e till 15:e år och vid större ombyggnationer och ventilationsåtgärder. En radonmätning bör utföras under minst två månader och vintertid (någon gång mellan oktober och april).

Allergi

Idag är det vanligt med sjukdomar som är kopplade till överkänslighet, exempelvis allergi. För att minska risken för att de barn med allergier eller annan överkänslighet ska få besvär i förskolan, skolan eller på fritidshemmet ska du tänka på följande:

- Ta reda på vilka allergier som barn/elever och personal har.
- Ta fram rutiner för det förebyggande arbetet med att förebygga allergiska besvär.
- Dokumentera rutinerna och se till att all personal har tillräcklig kunskap.
- Astma- och Allergiförbundets digitala checklista för allergironder kan vara ett verktyg för fortlöpande kontroll av allergirisker.
- Incidenter, till exempel ett astmaanfall, ska alltid följas upp och dokumenteras.
- De som har pälsdjur hemma bör undvika att gosa med djuret innan de går till skolan eller förskolan. Strumpor bör bytas varje dag och eventuellt kan särskilda kläder bäras på dagen (hemmakläder förvaras då i ett skåp) för att minska spridningen av allergener.
- Vissa växter bör inte finnas i klassrum eller på avdelningen. Undvik att ta in till exempel ris och hyacinter. Böcker över växter som är lämpliga och mindre lämpliga finns att beställa på Astma- och Allergiförbundets hemsida.
- Parfym och rengöringsmedel med stark doft bör undvikas.
- Städningen på de allergiska barnens avdelning eller klassrum behöver ofta utökas. Det får dock inte medföra att städresurserna för andra avdelningar minskar.

Smittskydd och hygien

För att minska risken för smittspridning är det viktigt att det finns fasta rutiner för handtvätt och personlig hygien för både barn och personal. Det ska till exempel finnas hygienrutiner för blöjbyten, toalettbesök, måltider och utomhusvistelse.

För handhygien ska det alltid finnas flytande tvål och engångshanddukar vid alla handtvättställ. Det bör finnas rutiner för vad personal och föräldrar ska göra vid infektionssjukdomar och hur leksaker och annat material ska rengöras.

2017-01-09

Smittskyddsenheten på Region Norrbotten har upprättat en [förskoleportal](#) där man ger råd och information gällande vilka rutiner som förskolor bör upprätta för att minska/förhindra smittspridning.

Städning

Hela och släta ytskikt är viktigt för att underlätta städning. Om mattan tillåter kan en uppvikt mattkant göra det enklare att hålla rent (1). Att förvara leksaker i lådor som är enkla att flytta är ett annat exempel på vad som kan underlätta städningen (2).

En välstädd och ren miljö är viktig för att alla ska må bra. Det är viktigt att ha kontroll på städningen och använda rätt metoder på rätt material. Ta därför reda på vilka städmetoder som krävs för de olika utrymmena och deras ytskikt.

Städfrekvens

Städrutiner ska finnas där det framgår vem som städar, var, hur och hur ofta. Här ska även storstädning och rengöring av textilier, möbler och leksaker ingå. Rum där barn och elever vistas varje dag samt hygienutrymmen ska städas dagligen. Utökad städning kan behövas av särskilt belastade miljöer, till exempel gymnastiksalarna som även används under kvällstid. Högt belägna horisontella ytor, ventilationsdon, lampor och liknande ska städas i den omfattning som behövs för att undvika att damm samlas, dock minst två gånger, gärna tre gånger, per år. Stoppade möbler och textila mattor bör dammsugas varje dag. Gardiner, draperier, textila leksaker, utklädningskläder, madrasser med mera rekommenderas tvätt 1 gång/månad.

Metoder

Med torra städmetoder, där elektrostatiskt laddade eller fuktiga dukar och moppar används, virvlas mindre damm upp och färre kemiska produkter behöver användas. Våta metoder, till exempel svabbning, bör användas i begränsad utsträckning men behövs när det är hårt smutsat. Tänk på att torka av efteråt eftersom kvarvarande fukt kan ge upphov till mikrobiell tillväxt samt dålig lukt från golven om de är känsliga för vatten. När dammsugare används ska den ha ett effektivt filter för utblåsningsluften så att små partiklar inte kommer ut i luften igen. Små partiklar tar sig lättare ner i de nedre luftvägarna än större och kan därmed orsaka hälsoproblem. Det är lämpligt att vädra i samband med dammsugning.

2017-01-09

Förutsättningar för en bra städning

Utforma utemiljöer och entréer så att inte smuts dras in i lokalerna i onödan. Eftersträva även lättstädade miljöer. En lättstädad möblering underlättar rengöringen av golvet. Att även övriga ytor hålls fria är en viktig förutsättning för att städningen ska kunna ske optimalt. Delaktighet från personal, elever och barn är betydelsefullt. Det kan innebära att man ställer upp stolar och håller bord fria så att det går lättare att städa. Material, böcker, leksaker, madrasser och liknande förvaras bäst i skåp eller lådor för att undvika onödiga dammansamlingar. Ju mer öppna ytor desto mer damm förekommer i inomhusluften. Två timmar efter verksamhetens slut har den större delen av dammet lagt sig på fasta ytor i lokalen och städningen ger då bäst resultat. Forskning visar att hur ofta städningen genomförs har störst betydelse för mängden damm och allergener i inomhusluften.

Ju oftare städning – desto renare lokaler med lägre dammhalt!

Vid regelbunden städning behövs dessutom oftast bara vatten och ett fåtal rengöringsmedel. Välj rengöringsmedel anpassat till det material som ska rengöras och tänk på att inte överdosera. När städbolag anlitas bör man välja ett företag med kvalitetssäkring/certifiering som har kunskap om hur städningen ska anpassas till just er lokal och verksamhet.

Kemikaliehantering

Samtliga kemiska produkter som hanteras inom verksamheten, och som kan innebära risker ur hälso- och miljösynpunkt ska hållas utom räckhåll för barn/elever.

Exempel på sådana produkter är ytdesinfektionsmedel, maskindiskmedel, fixervätska för teckningar, målarfärger och tändvätska. Dessa produkter är märkta med en farosymbol. Produkterna ska dessutom vara tydligt märkta med bland annat skyddsanvisning, innehållsuppgift och doseringsanvisning.

Det måste finnas en förteckning över samtliga kemiska produkter som används inom verksamheten och som kan innebära risker ur miljö- och hälsosynpunkt. Av förteckningen ska produktens namn, produktens användning, information om hälso- och miljöskadlighet samt klassificering avseende hälso- och miljöfarlighet framgå. För varje faroklassad kemisk produkt ska ett så kallat säkerhetsdatablad införskaffas och bör förvaras lättåtkomligt. Säkerhetsdatabladet erhålls via leverantör eller tillverkare.

Användningen av kemiska produkter som innebär en risk för hälsan eller miljön bör minimeras. De kemiska produkter som har ett mindre farligt alternativ ska bytas ut enligt utbytesprincipen (se 2 kap 4§ miljöbalken).

2017-01-09

Kemikalier i vardagen

Var uppmärksam på vilka kemikalier leksaker och andra material innehåller.

Hormonstörande och allergiframkallande ämnen är vanliga i produkter och material som används inom förskola, skola och fritidshem. Verksamheten bör ställa krav på produkters innehåll vid inköp. Att inventera och ersätta eventuellt skadliga material är ett sätt att minska förekomsten av kemikalier i barns/elevs vardag. Åtgärder som snabbt kan vidtas för att minska barnens exponering är t ex utrensning av äldre plastleksaker och material av skumgummi. Undvik att barnen leker med eller plockar isär gamla elektronikprylar, tvätta nyinköpt textil och använd miljövänliga och parfymfria städprodukter, tvål och tvättmedel. Eftersom många av kemikalierna samlas i dammet där barnen leker är det viktigt att lokalerna städas ofta och att det finns rutiner för regelbunden handtvätt.

Lekyta utomhus

Det är viktigt för barnens/elevernas hälsa och välbefinnande att det finns tillräckligt stora och ändamålsenliga rast- och lekytor utomhus. Om gården ligger i direkt anslutning till en lekpark eller naturområde och en ändamålsenlig samplanering kan ske med ansvarig för området, kan verksamhetens egen lekyta vara mindre. För de minsta barnen bör det dock finnas tillräckliga ytor på förskolegården.

Gården bör ligga i direkt anslutning till byggnaden. Gården bör ha ett soligt och vindskyddat läge och ligga i trafiksäker miljö. Den bör vara fri från störande trafik, buller och luftföroreningar. I syfte att minska direkt solexponering behöver gården förläggas och utformas så att det sommartid finns tillräckligt stora solavskärmade ytor för barnen. Förslag på hur barns miljöer kan utformas så att barnen/elever skyddas från farlig UV- strålning finns i strålskyddsmyndighetens broschyr solskyddsfaktorer- sju tips för säkrare lekplatser och friskare barn.

Gården bör utformas så att barn och personal lockas till att vara utomhus. Studier har visat att barn som har gårdar som är spännande och varierade är ute mer jämfört med barn på förskolor med enformiga gårdar. Barn som har tillgång till en rik utomhusmiljö rör sig mer fysiskt och utsätts för mindre skadligt UV-ljus än de barn som vistas i en fattig utomhusmiljö. Att vistas

2017-01-09

utomhus i en stimulerande miljö har också visat sig ha stor betydelse för till exempel barnens koncentrationsförmåga.

Rökning

Enligt tobakslagen (1993:581) får inte rökning förekomma i lokaler för skolor och barnomsorg eller utomhus i anslutning till dem. Tänk på att cigarettök finns kvar i utandningsluften efter rökning och sprids dessutom via kläderna. För allergiska och astmatiska barn kan det därför vara särskilt olämpligt att personalen röker.

Markföroreningar

Förskolor, skolor och fritidshem bör inte byggas på en förorenad mark. Du som verksamhetsutövare är skyldig att se till att marken är fri från föroreningar och att den uppfyller de krav som ställs för känslig markanvändning. Det ligger också i ditt ansvar som verksamhetsutövare att kontrollera att lokalerna som inte är nybyggda är inventerade och sanerade med avseende på förekomst av polyklorerade bifenylter (PCB).

Magnetfält

När det gäller elektromagnetiska fält från kraftledningar och vissa elinstallationer har man kunnat se vissa samband med leukemi hos barn. Därför rekommenderas att försiktighetsmått vidtas i den mån det är rimligt och att man bör undvika att placera förskolor och skolor nära elektriska anläggningar som ger förhöjda elektromagnetiska fält.

Närhet till djur

Med hänsyn till bland annat allergier, luktproblem och flugor bör lokaler för barnomsorg och skola inte vara belägna intill djurhållning, till exempel häststall och ladugårdar. I Sverige är 10-15 % av befolkningen allergisk mot hästar. Andelen är väsentligt högre bland personer med astma, speciellt bland barn. Folkhälsomyndigheten rekommenderar ett skyddsavstånd på 200 meter mellan hästverksamheter som stall, hästhagar, paddock och bebyggelse. Detta avstånd ska ses som utgångspunkt för vidare utredning i varje enskilt fall. Nödvändigt skyddsavstånd påverkas t ex av vindriktning, topografi och växtlighet.

Störningar från barnomsorgslokal

Vid lokalisering av en barnomsorgslokal i direkt anslutning till bostäder är det viktigt att fastighetens ljudisolering är god för att minska risken för bullerstörningar.

Folkhälsomyndighetens riktvärden för buller bör inte överskridas i de angränsande bostäderna. Ligger lokalen bredvid en bostadslägenhet kan en extra ljudisolering av mellanväggarna vara nödvändig. Lokalen bör även ha en egen entré och ett förråd för barnvagnar så att dessa inte är i vägen för andra hyresgäster.

Nattöppen förskola

Du som vill bedriva en nattöppen förskola bör anpassa verksamheten till de behov som krävs.

2017-01-09

Ventilationen i sovrummen behöver vara dimensionerad för det antal personer som ska sova där. Ljudnivån i rummen som orsakas av t ex ventilationen eller trafiken utomhus bör inte överstiga Folkhälsomyndighetens riktvärden för buller inomhus. Det är viktigt att placeringen av sängar/madrasser anpassas så att barnen inte ligger för tätt eller så att det inte finns risk för att barnen utsätts för drag eller kallras från fönster och ventilation. Det behöver finnas rutiner för tvätt av sängkläder och rengöring av sängar/madrasser.

Trafikbuller och luftföroreningar

Skolor, förskolor och fritidshem bör inte placeras vid kraftigt trafikerade gator, järnvägar eller nära industrier. Dessa kan ge störningar i form av luftföroreningar, buller och vibrationer. Buller kan t ex orsaka försämrad talförståelse och inläring, sömnproblem, fysiologiska stressreaktioner samt försvåra möjligheten till återhämtning och vila under rasterna.

Luftföroreningar påverkar luftens kvalitet och orsakar, bidrar till och förvärrar sjukdomar i luftvägarna hos barn. Långtidsexponering för luftföroreningar påverkar barns lungfunktion och lungtillväxt negativt. Barn med astma och allergisjukdomar är en särskilt utsatt grupp.

Bullret från vägtrafik bör inte överskrida 30 dBA, ekvivalent ljudnivå, och 45 dBA, maximal ljudnivå, inomhus i skolor och förskolor. Utomhus bör bullret vid fasad och gårdar inte överstiga 55 dBA, dygnsekvivalent ljudnivå, och 70 dBA, maximal ljudnivå.

Halten av luftföroreningar utomhus mäts kontinuerligt på fasta punkter i Luleå kommun. Riktvärden finns i miljökvalitetsnormer för utomhusluft och i det nationella miljökvalitetsmålet för frisk luft. Kontakta Stadsbyggnadsförvaltningen för information om luftkvaliteten och trafikbuller i det aktuella området där du planerar att etablera en förskola, skola eller fritidshem.

2017-01-09

Avfall

En bra källsortering är en enkel och viktig åtgärd för att minimera miljöpåverkan. Det är också bra om barnen/eleverna medverkar och lär sig att källsortera.

Nedan följer några generella regler för er som ansvarar för skolor, förskolor och fritidshem. Mer information om avfall finns på [Luleå renhållning ABs hemsida](#).

Hushållsavfall

Till hushållsavfall räknas även det avfall som uppstår i en verksamhet och som är jämförligt med avfall som kommer från hushåll. Exempel på hushållsavfall är köksavfall och städavfall. Hushållsavfallet måste hämtas av en entreprenör som är upphandlad av kommunens avfallsbolag. I vissa fall ingår sophämtning i hyresavtalet. I annat fall beställer ni själva och betalar för er sophämtning.

Ni beställer ett sophämtningsabonnemang genom att fylla i en beställningsedel som kan hämtas hos [Luleå renhållning AB](#). Väljer ni att själva kompostera det matavfall som uppstår hos er ska det anmälas till miljö- och byggnadsförvaltningen. Kompostering av trädgårdsavfall behöver inte anmälas.

Grovavfall

Grovavfall är sådant hushållsavfall som är för tungt eller skrymmande att samla i ordinarie säck eller kärl. Eftersom det klassas som hushållsavfall ska det hämtas av en entreprenör som är upphandlad av kommunens avfallsbolag.

Förpackningar och tidningar

Förpackningar och tidningar ska sorteras ut från övrigt avfall. Dessa får inte slängas i hushållsavfallet eller på återvinningsstationerna, vilka enbart är till för hushållen. Hämtning av utsorterade förpackningar och tidningar kan beställas av valfri återvinningsentreprenör.

Farligt avfall

Farligt avfall ska hållas skilt från övrigt avfall och förvaras så att obehöriga inte har tillgång till det. Till farligt avfall räknas exempelvis ytdesinfektionsmedel, städ- och rengöringskemikalier, laboratoriekemikalier, färg-, lack- och limrester som innehåller organiska lösningsmedel. Lysrör, glödlampor och lågenergilampor som innehåller kvicksilver räknas också som farligt avfall.

2017-01-09

Verksamheter får inte lämna farligt avfall till kommunens återvinningscentraler eller genom den mobila insamlingen. Istället får du som verksamhetsutövare själv transportera små mängder farligt avfall direkt till en godkänd behandlingsanläggning efter att anmälan till länsstyrelsen har gjorts. Större mängder måste hämtas av en transportör som har tillstånd att köra farligt avfall. En förteckning av godkända transportörer finns exempelvis hos länsstyrelsen.

På [Luleå renhållning ABs hemsida](#) finns en sorteringsguide för företag som hjälper dig ta reda på var du ska göra av ditt avfall.

Livsmedelsverksamhet

Livsmedelverksamheten i förskolor, fritidshem och skolor ska vara registrerad hos miljö- och byggnadsförvaltningen. Nya verksamheter ska ha skickat in en anmälan om registrering minst 14 dagar innan verksamheten startar.

2017-01-09

Checklista för egenkontroll

Här har vi samlat några frågor som kan vara en hjälp i det förebyggande arbetet.

Kunskap

- Har vi kunskap om gällande lagstiftning inom miljö- och hälsoskyddsområdet?
- Hur får vi kännedom om ny lagstiftning eller vägledning?
- Hur ser vi till att vi efterlever lagstiftningen?
- Har vi tillräcklig kunskap för att förebygga hälso- och miljörisker?
- Har vi rutiner för introduktion av nyanställda (t ex ny chef, vikarier, ny personal, nya styrelsemedlemmar)?
- Inom vilka områden behöver vi förstärka och ta in kompetens?

Ansvar

- Är det organisatoriska ansvaret för miljö- och hälsoskyddsfrågor fördelat inom verksamheten?
- Är ansvaret dokumenterat? (Finns delegation eller ansvarsbeskrivning)
- Är fördelningen av arbetsuppgifter tydliga?
- Vad innebär ansvaret?
- Finns ansvariga utsedda för varje rutin?
- Har ansvarig:
 - tillräckliga kunskaper?
 - tillräckligt med tid avsatt för arbetsuppgiften?
 - befogenheter att vidta åtgärder?
 - resurser?
- Är ansvarsfördelningen mellan verksamheten och fastighetsägare klarlagd och dokumenterad?

Dokumentation

- Är dokumentationen av egenkontrollen anpassad efter verksamheten?
- Är våra rutiner skriftliga?
- Har vi protokoll från gjorda undersökningar och kontroller i lokalerna ?
- Finns dokumentation över maximal personbelastning för alla rum med hänsyn till ventilation?

Riskbedömning

- Har vi gjort en riskbedömning av verksamheten ur hälso- och miljösynpunkt?

2017-01-09

- Är riskbedömningen tillräckligt omfattande och dokumenterad?
- Görs en riskbedömning inför planerade förändringar, t ex utökat elevantal eller ändrad rumsanvändning?
- Finns personer som är något känsligare än normalt, t ex allergiker eller hörselskador?

Exempel på rutiner:

- motta och följa upp klagomål
- göra och följa upp felanmälningar
- tillbud eller driftstörningar
- riskinventering av bullerkällor och bullerreducerande åtgärder
- hygien- och smittskydd
- städning av lokalerna samt tvätt av textilier
- förebyggande allergiarbete
- säkerställa en god inomhustemperatur
- skötsel och kontroll av ventilationsanläggningen samt luftkvaliteten i lokalerna
- anpassning av lokalernas användning utifrån ventilationskapaciteten
- förebygga fuktskador
- kontroll av varmvattentemperaturen och spolning av tappställen
- skadedjur eller annan ohyra
- UV-exponering vid utomhusvistelse
- hantering och förvaring av kemiska produkter
- kemikalieförteckning och säkerhetsdatablad
- undvik barnens/elevernas exponering för hälsoskadliga kemikalier
- avfallshantering inklusive farligt avfall
- hushållning med energi och råvaror
- dokumenterade handlingsplaner för att minska eller undanröja risker
- uppföljning av hur barn/elever och personal upplever inom- och utomhusmiljön

2017-01-09

Mer information

www.notisum.se

- Miljöbalken (SFS 1998:808)
- Förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd (SFS 1998:899)
- Förordning om verksamhetsutövares egenkontroll (SFS 1998:901)
- Tobakslagen (SFS 1993:581)
- Avfallsförordningen (SFS 2011:927)

www.folkhalsomyndigheten.se

- Buller inomhus (FoHMFS 2014:13)
- Fukt och mikroorganismer (FoHMFS 2014:14)
- Höga ljudnivåer (FoHMFS 2014:15)
- Radon inomhus (FoHMFS 2014:16)
- Temperatur inomhus (FoHMFS 2014:17)
- Ventilation (FoHMFS 2014:18)
- Städning i skolor, förskolor, fritidshem och öppen fritidsverksamhet (FoHMFS 2014:19)
- Bullret bort, en liten handbok om god ljudmiljö i förskolan
- Smitta i förskolan – Kunskapsöversikt
- Buller – Höga ljudnivåer och buller inomhus
- Temperatur inomhus

www.socialstyrelsen.se

- Smitta i förskolan – En kunskapsöversikt
- Hygien, smittskydd och miljöbalken – objektburen smitta

www.stralsakerhetsmyndigheten.se

- Solskyddsfaktorer - sju tips för säkrare lekplatser och friskare barn.
- Magnetfält och hälsorisker

www.boverket.se

- Information om legionella
- Har du legionellabakterier i dina vattenledningar?
- Vägledning om barns och ungas utemiljö

2017-01-09

www.naturvardsverket.se

- Vägledning om industri och annat verksamhetsbuller
- Naturvårdsverkets riktvärden för trafikbuller (1991)
- Naturvårdsverkets allmänna råd om egenkontroll (NFS 2001:2)
- Naturvårdsverkets handbok 2001:3, Egenkontroll – en fortlöpande process
- Naturvårdsverkets, miljökvalitetsnormer (MKN) för utomhusluft, luftkvalitetsförordningen (2010:477)

www.kemi.se

- Kemikalieinspektionens föreskrifter om kemiska produkter och biotekniska organismer (2008:2 och ändringar enligt 2014:5)
- Kemikalier i barns vardag

www.lul.se

- Broschyren "när barnet är sjukt"

www.astmaoallergiforbundet.se

- Allergironden

Andra som kan behöva kontaktas

- Stadsbyggnadsförvaltningen
- Luleå Renhållning AB
- Räddningstjänsten i Luleå

Kontakta oss gärna!

Du kan få prata med en inspektör på 0920-45 66 00
måndag till fredag klockan 9-16

E-post:

Miljobyggnadsforvaltningen@lulea.se